

Justisdepartementet
Postboks 8005 Dep
0030 Oslo

Også sendt pr. e-post til postmottak@jd.dep.no

Deres ref:
200705683

Vår ref: #71751v1/th-th

Saksbehandler: Trude Hafslund
th@jus.no T +47 22 03 50 61

29.09.2008

Høringsuttalelse - NOU 2007:7 Fritz Moen og norsk strafferettspleie

Vi viser til departementets høringsbrev av 30. juni 2008 vedrørende ovennevnte høring.

Det er en prioritert oppgave for Advokatforeningen å drive rettspolitisk arbeid gjennom høringsuttalelser. Advokatforeningen har derfor en rekke lovutvalg inndelt etter fagområder. I våre lovutvalg sitter advokater med særskilte kunnskaper innenfor det aktuelle fagfelt og hvert lovutvalg består av advokater med ulik erfaringsbakgrunn og kompetanse innenfor fagområdet. Arbeidet i lovutvalgene er frivillig og ulønnet.

Advokatforeningen ser det som sin oppgave å være en uavhengig høringsinstans med fokus på rettssikkerhet og på kvaliteten av den foreslåtte lovgivningen.

I saker som angår advokaters rammevilkår vil imidlertid regelendringen også bli vurdert opp mot advokatbransjens interesser. Det vil i disse tilfellene bli opplyst at vi uttaler oss som en berørt bransjeorganisasjon og ikke som et uavhengig ekspertorgan. Årsaken til at vi sonder mellom disse rollene er at vi ønsker å opprettholde og videreutvikle den troverdighet Advokatforeningen har som et uavhengig og upolitisk ekspertorgan i lovgivningsprosessen.

I den foreliggende sak uttaler Advokatforeningen seg som ekspertorgan. Saken er forelagt lovutvalget for strafferett og straffeprosess. Lovutvalget består av Harald Stabell (leder), Kristin Barth-Larsen, Sven Crogh, Arild Dyngeland, Erling Lyngtveit, Inger Marie Sunde og Torfinn Svanem.

Advokatforeningen avgir følgende høringsuttalelse:

Det regjeringsoppnevnte Mæland-utvalget gir i NOU 2007:7 en redegjørelse for hendelsesforløpet fra drapene på Torunn Finstad og Sigrid Heggheim ble begått til gjenopptakelsesprosessen ble avsluttet.

Utvalget har foretatt en grundig gjennomgang og har avdekket alvorlig svikt og feil i flere ledd i prosessen, hos domstolene såvel som hos politi og påtalemyndighet. Manglende objektivitet er et

fremtredende trekk. Utvalget har kommet med en rekke anbefalinger om tiltak og regelverksendringer som etter Advokatforeningens vurdering kan bidra til å hindre uriktige domfellelser i fremtiden.

Kommentarer til de enkelte forslag:

Anbefaling nr 1

I omtalen av etterforskningen av de to sakene viser Utvalget en rekke ganger til de grunnleggende prinsipper for alt etterforskningsarbeid; objektivitetsprinsippet og undersøkelsesprinsippet. Utvalgets gjennomgang viser klare brudd på begge prinsipper under etterforskningen og viser bla. til at dokumentasjon som talte for uskyld forsvant eller ikke ble etterforsket videre. Etterforskerne var tidlig overbevist om Moens skyld og etterforskningen deretter preges av det.

Advokatforeningen tror ikke at innføringen av en plikt for politiet som Utvalget foreslår, alene vil kunne hindre en sak av denne karakter. Dersom politiet unnlater å etterforske spor/eller deler av dokumentasjon, eller grunnet "tunnelsyn" ikke ser etter momenter som taler for uskyld, vil ikke en redegjørelse for bevismomentene nødvendigvis avsløre dette. Foreningen er imidlertid enig i at en slik lovfestet plikt kan virke ansvarliggjørende og bidra til at en større del av det totale bevisbildet kommer frem. I motsetning til dagens ulovfestede ordning med interne notater som forsvaret ikke gis innsyn i, bør dette utformes som en rapport som dokumentføres på ordinært vis og vedlegges saken. Både rettsikkerhetsmessige hensyn og prosessøkonomiske grunner tilsier at en slik objektiv oppsummering også må gjøres tilgjengelig for siktede og vedkommendes forsvarer.

Advokatforeningen slutter seg til departementets forslag om at innføringen av en slik plikt kan inkorporeres i påtaleinstruksens § 22-2.

Anbefaling nr. 2

Advokatforeningen slutter seg til forslaget og kan ikke se de betenkeligheter ved en slik ordning som departementet viser til. Eventuelt merarbeid for påtalemyndigheten kan reduseres, dersom den rapport som politiet skal utarbeide iht Utvalgets anbefaling nr 1 er utfyllende og f.eks. satt opp punktvis. Med dagens datasystemer kan elementer fra denne rapporten enkelt overføres til bevisoppgaven. Domstolen plikter iht strprl. § 294 å påse at saken er tilstrekkelig opplyst. En utfyllende bevisoppgave av den karakter som foreslås gir retten et bedre grunnlag for å få frem evt. mangler.

Departement uttrykker bekymring for at en slik opplysting kan trekke oppmerksomheten mot materiale uten betydning. Advokatforeningen er lite bekymret for dette. Når forsvarer har gjennomgått den utvidede "bevisoppgave" med sin klient, vil en viss grad av kontakt mellom påtalemyndigheten og forsvaret forut for hovedforhandlingen kunne avklare hvilke momenter som ingen av partene vil påberope seg. Det kan da opplyses i innledningsforedraget. For at dette skal være praktisk mulig må en slik bevisoppgave foreligge i god tid før hovedforhandlingen.

Advokatforeningen slutter seg til departementets forslag om inkorporering i § 262 første ledd, med den ordlyd som er foreslått.

Anbefaling nr. 3

Advokatforeningen ser denne anbefalingen i sammenheng med det som omtales i anbefaling 4. Formålet med en slik timeplan bør vel primært være å hindre uriktige tilståelser som følge av press og/eller utmattelse. Skal et slikt formål oppnås, må timeplanen føres fra dag til dag og være tilgjengelig for en oppnevnt forsvarer. Det bør også innføres minimumskrav om tid til hvile, søvn, mat og frisk luft i løpet av et døgn, samt settes et absolutt tak på maks antall tillatte avhørstimer per døgn. Strl.prl. § 92 og påtaleinstruksens § 8-2, siste ledd som er nevnt i tilknytning til

anbefaling 4, overlater mye til avhørers skjønn og er slik bestemmelsene er utformet i dag, i seg selv ikke tilstrekkelig til å hindre uforsvarlig lange avhør.

Anbefaling nr. 4

Utvalget påpeker at press og manipulasjon trolig gir flere falske tilståelser enn andre metoder og mener at grensene for det tillatte bør klargjøres. Advokatforeningen er enig i at dette må klargjøres, men tror ikke det kan oppnås ved innføring av en enkelt regel. Det er nødvendig å fokusere på en rekke forhold for komme dette livs.

Som nevnt under anbefaling 3, mener Foreningen bla. at det bør innføres en maksimumsgrense for antall tillatte avhørstimer per døgn. Videre bør det stilles kvantitative krav til antall pauser under et avhør som varer over en time og til pausenes varighet. Repeterende avhør i søken etter å påvise indre motstrid i egen forklaring, bør unngås med mindre det åpenbart har kommet til ny informasjon som siktede/mistenkte bør foreholdes og gis rett til å forklare seg om.

I opplæringen av nye politihøgskolestudenter er det viktig med fokus på krav til objektivitet, og tillatte avhørsmetoder. For eksempel er det viktig at studentene blir bevisste på ikke å benytte uttrykk og uttrykksformer som innebærer mistillit og nedvurdering av den avhørtes utsagn, eller som er egnet til å lede den avhørte i spesielle retninger.

Domstolene bør være mer restriktive med å tillate fengsling under full isolasjon, da slike forhold under fengslingen i seg selv åpenbart kan "fremtvinge" forklaringer av ulik sannhetsgrad.

Lyd- og bildeopptak under avhør kan synliggjøre evt. overtramp og virke forebyggende.

Anbefaling nr. 8

Advokatforeningen er av den oppfatning at dagens ordning vedr. oppnevning av forsvarer må utvides og en større gruppe må gis rett til å rådføre seg med en oppnevnt forsvarer på et innledende stadium i etterforskningen. Utvalget peker spesielt på noen typer fysisk funksjonshemming som medføre et særskilt behov for advokatbistand for ivaretagelse av sine interesser, og har ellers foreslått en tilleggskategori som departementet mener blir for upresis til å skape klarhet. Foreningen er enig i at en slik formulering blir for uklar. Foreningen mener likevel at i tillegg til personer med fysisk funksjonshemming av den karakter som spesifikt er nevnt av utvalget, bør de alvorlig psykisk syke omfattes av ordningen. Det foreslås følgende tilføyelse til den foreslåtte § 99 a) i strprl.:

Nytt 2. pkt.: *"Tilsvarende gjelder når forhold ved siktede gir grunnlag for mistanke om alvorlig psykisk lidelse eller psykisk utviklingshemning som nevnt i strl. § 56, 1. ledd litra c)".*

Siden det er dette punktet i anbefalingen som berører forsvarerens rolle, ønsker Advokatforeningen å fokusere på enkelte forhold omkring den bistand som kan gis i en tidlig fase. Det er ofte manglende samsvar mellom tidspunktet for oppnevning av forsvarer og tidspunktet for når forsvareren får tilgang til dokumentene. Selv om oppnevning skal skje så snart siktede har vært pågrepet i mer enn 24 timer, kan det gå dager, i beste fall timer, før fengslingsmøtet avholdes og forsvarer har fått tilgang til fengslingsdokumentene. Da er gjerne avhør gjennomført uten reell bistand utover generelle betraktninger. Frarådes siktede da å forklare seg, blir han møtt med forsterket mistanke eller påstand om bevisforspillelsesfare. Foreningen mener politiet ofte går for langt i å begrense dokumentinnsynet.

Anbefaling nr. 9

Advokatforeningen mener det er behov for et tydeligere skille mellom politi/påtalemyndighet og sakkyndige, av hensyn til den objektivitet så må kunne kreves av en sakkyndig. Det vil være naturlig at det over tid kan være vanskelig å ha den nødvendige objektive distanse til en

oppdragsgiver som en kanskje etter hvert kjenner personlig eller som man av forretningsmessige årsaker er tjent med å ha et godt forhold til.

I den grad det er praktisk mulig og kan gjennomføres med tilstrekkelig grad av hurtighet, synes den beste ordning Utvalgets forslag om at politiet må melde sitt behov for en uavhengig instans, fremfor å gå direkte på den sakkyndige selv.

En vil imidlertid anta at det må kunne gjøres unntak fra en slik ordning, dersom hensynet til etterforskningen krever bistand uten opphold, f.eks. ved obduksjon. Et lovforbud mot reoppnevning av en sakkyndig som i et slikt unntakstilfelle har vært engasjert av politiet kan være å gå lengre enn nødvendig. Det bør være tilstrekkelig at vedkommene ikke kan oppnevnes av retten som sakkyndig i samme sak, hvis forsvaret motsetter seg dette.

Anbefaling nr. 10

Advokatforeningen mener det bør innføres pålegg om utforming av skriftlige mandat/tilleggsmandat, både overfor påtalemyndigheten og retten. Er det oppnevnt forsvarer bør vedkommende ha rett til å uttale seg om mandatet. Rognum-utvalgets forslag til utforming av ny § 142 a) er et godt utgangspunkt, men Advokatforeningen mener at forsvares uttalerett bør lovfestes og tas inn i bestemmelsen som nytt 3. punktum: "Mandatet/endringer i mandatet skal forelegges påtalemyndigheten og den oppnevnte forsvarer for uttalelse". Forslaget 3. punktum blir nytt 4. punktum, med en mindre endring innledningsvis; "Retten kan også pålegge..."

Advokatforeningen er enig i at det bør utformes nærmere regler i forskrifts form om utforming av mandat/tilleggsmandat.

Anbefaling nr. 14

Advokatforeningen støtter Utvalget og departementet forslag, om en lovfesting av objektivitetsplikten helt til saken tas opp til doms, og dermed en plikt for aktor til å påstå frifinnelse hvis beviskravene etter dennes oppfatning ikke er oppfylt.

Dette vil understreke aktors plikt til objektivitet, til å vurdere om saken endrer seg fra papirdokumentene til muntlige forhandlinger og til å dvele litt ekstra ved de strenge beviskravene på straffrettens område. Ofte fremstår aktors redegjørelse om beviskravene i prosedyren mer som en gjengivelse av "en regle", enn en vurdering av om vilkårene faktisk er oppfylt i den enkelte sak.

Avslutning

Advokatforeningen mener en rekke av de forslag som fremmes vil være egnet til å styrke mistenktes rettsikkerhet, synliggjøre og understreke objektivitetsprinsippet og forhåpentligvis bidra til færre uriktige domfellelser.

Foreningen støtter forslagene

- om innføring av en plikt til å skrive redegjørelse for alle bevis
- innføring av en plikt til å oppgi i bevisoppgaven også annet relevant materiale enn de bevis påtalemyndigheten vil føre
- om gjennomføring av tiltak for å begrense press i avhørssituasjonen
- om innføring av en generell regel om oppnevning av forsvarer for enkelte grupper som oftere vil ha dårligere mulighet til å ivareta sin tarv

- om endring av regler for oppnevning av sakkyndig
- om krav til skriftlig sakkyndigmandat
- om innføring av plikt for aktor til å påstå frifinnelse ved bevistvil

Med vennlig hilsen

Berit Reiss-Andersen
leder

Merete Smith
generalsekretær